

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», академік НАН України
Борис БУРКИНСЬКИЙ
« 12 » серпня 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Шаталової Людмили Семенівни на тему «Трансформація трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу», поданої до захисту за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Призначені рішенням Вченої ради ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України» (протокол № 3 від 22.08.2025 року) рецензенти, а саме: доктор економічних наук, професор Лайко Олександр Іванович (доктор наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка), доктор економічних наук, професор Горячук Валерій Федорович (доктор наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка), доктор економічних наук, професор Єрмакова Ольга Анатоліївна (доктор наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка), провели попередню експертизу докторської дисертації Шаталової Людмили Семенівни (тема дисертації затверджена постановою Вченої ради ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України» від 20 вересня 2022 року, протокол № 256, науковий консультант доктор економічних наук, професор Уманець Тетяна Василівна), розглянули наукові публікації, у яких висвітлені основні отримані наукові результати, а також на підставі участі у розширеному засіданні спеціалізованої вченої ради з присудження наукового ступеня доктора економічних наук Д 41.177.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук в ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» щодо попереднього розгляду докторської дисертації прийняли таке рішення:

Дисертаційна робота Шаталової Людмили Семенівни, представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, є кваліфікаційною науковою працею, підготовленою у вигляді рукопису. За обсягом, актуальністю, рівнем наукової новизни та практичної значущості робота відповідає пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року.

1. Актуальність теми дослідження

Сучасний етап розвитку економіки характеризується стрімким цифровим поступом, який суттєво змінює умови функціонування територіальних соціо-економічних систем та впливає на формування й використання їх трудового потенціалу. Складність і тривалість процесу формування трудового потенціалу, а також необхідність створення сприятливих умов для його реалізації пояснюють складну ієрархію в процесі його відтворення, що обумовило необхідність здійснення дослідження саме в проекції територіальних соціо-економічних систем.

Трудовий потенціал є важливим елементом продуктивних сил територіальних соціо-економічних систем, цінність якого міститься в здатності актуалізувати і поєднувати фактори виробництва. Його ефективність в процесі реалізації залежить як від кількісних параметрів трудових ресурсів, так і від якісних характеристик людського капіталу, рівня розвитку цифрових компетенцій, здатності працівників адаптуватися до технологічних змін. Цифровізація висуває нові вимоги до структури професійної зайнятості, характеру соціально-трудова відносин, способу здійснення професійної діяльності, розмиває межі робочого часу і простору.

Важливо зазначити, що впровадження цифрових технологій сприятиме пом'якшенню проблеми дефіциту робочої сили внаслідок затяжного характеру воєнних дій в Україні. Проте актуалізується проблема спроможності робочої сили ефективно використовувати цифрові технології.

Отже, вищезазначене дозволяє стверджувати, що трудовий потенціал робочої сили в сукупності кількісних і якісних характеристик стане одним із головних драйверів і запорукою успішного повоєнного відновлення українського суспільства за умови ефективного використання можливостей цифрових технологій.

Дослідженню теоретичних та прикладних проблем, пов'язаних з поняттям «трудовий потенціал» в умовах соціально-економічної трансформації суспільства присвятили свої праці провідні українські вчені, серед яких Н. Азьмук, В. Антонюк, В. Близнюк, Д. Богиня, О. Грішнова, Н. Верхоглядова, М. Долішній, І. Заблудська, А. Колот, Е. Лібанова, М. Мельник, В. Онікієнко, Т. Уманець, Л. Шаульська та ін. Вивчення наукових праць зазначених вчених в галузі теорії трудового потенціалу свідчить про високий рівень пізнання, а також про складність і багатошаровість зазначеної категорії. Як наслідок, науковий доробок зазначених науковців формує основу для подальших досліджень, актуалізованих викликами і загрозами сьогодення.

Необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень методологічного характеру та прикладних розробок із проблематики менеджменту трудового потенціалу ТЕС і організаційно-економічного забезпечення його ефективного використання в умовах повоєнного відновлення економіки України в контексті цифровізації підтверджують актуальність дослідження.

2. Зв'язок роботи з актуальними програмами, планами та темами

Тема дисертації пов'язана з планами наукових досліджень ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», зокрема, дослідження виконане в межах таких науково-дослідних тем, як:

«Трансформація теоретичних засад розвитку ринку інноваційних технологій в Україні» (номер державної реєстрації 0119U002418), в якій авторкою сформовано методичний підхід до відбору факторів розвитку ринку інноваційних технологій (РІТ) з позицій техноглобалізму та визначення їхньої значущості для розвитку малих і середніх інноваційних підприємств; розроблено базу даних для ідентифікації індикаторів впливу на рівень розвитку РІТ регіону за блоком «Інноваційний кадровий потенціал РІТ регіону»; обґрунтовано сукупність ендогенних факторів, що дають змогу здійснювати оцінювання їх впливу на розвиток регіонального РІТ;

«Адаптивне управління бізнес-процесами в умовах цифровізації економіки України» (номер державної реєстрації 0122U000801), в рамках якої авторкою визначено ознаки та особливості трансформації живої праці під впливом цифровізації, досліджено її компетентнісний потенціал як домінанти адаптивного управління бізнес-процесами в умовах впливу кіберфізичних систем та обґрунтовано шляхи розширення даного потенціалу в контексті цифровізації; розроблено структурну модель оцінки мотивації працівника переробної промисловості до ефективного використання компетентнісного потенціалу в умовах цифровізації та методичний підхід до визначення стратегій розвитку компетентнісного потенціалу персоналу промислового підприємства в контексті застосування цифрових технологій;

«Оцінювання потенціалу та прогнозування економічного розвитку регіону в умовах викликів і загроз» (номер державної реєстрації 0125U000043), в межах якої авторкою проаналізовано трудовий потенціал як структурну складову потенціалу економічного розвитку регіону в умовах воєнного та повоєнного періодів і обґрунтовано вплив на нього актуальних викликів і загроз з урахуванням процесів цифровізації;

«Інституціональна модернізація підприємницького сектору в умовах реформи місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0122U002365), в якій авторкою розроблено концептуально-методичні основи побудови паспорту ресурсного забезпечення економічної самодостатності територіальної громади за блоком «Трудові ресурси»;

«Комплексне наукове дослідження забезпечення просторового інвестиційно-інноваційного розвитку Українського Причорномор'я» (номер державної реєстрації 0125U003488), в якій визначено інформаційну базу даних оцінки інноваційного кадрового потенціалу підприємництва.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних засад трансформації трудового потенціалу ТСЕС під впливом цифровізації та обґрунтування науково-методичних і практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення його ефективного використання в умовах воєнного та повоєнного часу.

Для досягнення визначеної мети у дисертації поставлено і вирішено такі завдання:

- узагальнити та удосконалити понятійний апарат щодо визначення категорії «трудовий потенціал» в контексті цифрового поступу;
- з'ясувати чинники трансформації трудового потенціалу ТСЕС в умовах викликів і загроз сьогодення;
- обґрунтувати та розробити концептуальні основи організаційно-економічного забезпечення ефективного використання трудового потенціалу на базі системно-діяльнісного підходу в контексті цифрових трансформацій;
- розробити методичні підходи до інтегральної оцінки трудового потенціалу ТСЕС та його складових відповідно до викликів цифровізації;
- обґрунтувати і запропонувати методологічне забезпечення оцінювання домінантів адаптивного управління трудовим потенціалом робочої сили під впливом кіберфізичних систем;
- розробити методологічний підхід до оцінки рівня мотивації ефективного використання трудового потенціалу в контексті цифрових трансформацій;
- оцінити трансформаційні зміни трудового потенціалу робочої сили з урахуванням цифрового вектору розвитку ТСЕС;
- визначити домінанти трансформації живої праці під впливом цифровізації;
- проаналізувати інституціональне забезпечення реалізації трудового потенціалу робочої сили;
- обґрунтувати необхідність удосконалення організаційних форм реалізації трудового потенціалу робочої сили на засадах цифровізації;
- запропонувати теоретичні основи формування компетентісного потенціалу робочої сили під впливом кіберфізичних систем;
- визначити стратегічні напрямки розвитку компетентісного потенціалу персоналу ТСЕС, зокрема, промислового підприємства, в контексті застосування цифрових технологій;
- розробити основні напрямки адаптивного управління трудовим потенціалом в контексті повоєнного відродження.

Об'єктом дослідження є процес трансформації трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в умовах цифровізації.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи трансформації трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем на засадах цифрових викликів.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, а саме: діалектичний та системний методи (усі розділи дисертації); метод контент-аналізу літературних джерел – для уточнення категоріального апарату предмету дослідження (усі розділи дисертації); компаративного аналізу – при дослідженні сутності понять «компетенція» і «компетентність»; логічного узагальнення, абстрагування, аналізу і синтезу, індукції і дедукції – при визначенні іманентних властивостей трудового потенціалу в контексті працівника, підприємства, ТСЕС та напрямків впливу цифрових технологій на сферу праці; рівнів та класифікаційних ознак трансформації живої праці під впливом цифровізації; статистичні методи: масового спостереження, зведення і групування, абсолютних і відносних величин,

середніх величин, показників ряду динаміки, індексний метод, кореляційно-регресійний метод – при моделюванні оцінки впливу домінантів адаптивного управління трудовим потенціалом в умовах впливу кіберфізичних систем на результативні показники, діагностиці зайнятості робочої сили на регіональному рівні, дослідженні основних тенденцій на регіональних ринках праці; методу інтегральної оцінки, ранжування – при оцінці рівня трудового потенціалу регіонів України в контексті цифровізації, а також складових, що його формують; методу структурно-логічного і експертного аналізу, анкетування – при побудові структурної моделі оцінки рівня мотивації працівника до продуктивної трудової діяльності; обґрунтуванні концептуальних засад формування компетентнісного потенціалу робочої сили і стратегічних напрямків його розвитку; табличні та графічні прийоми – при візуалізації статистичних та теоретико-методичних положень дисертаційного дослідження. Дослідження змін у рівні трудового потенціалу регіону під впливом цифровізації базувалось на комбінаторному поєднанні теоретичного і емпіричного методів пізнання та моделюванні статистичних оцінок – рейтингів.

Теоретичною та інформаційною основою дослідження є нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України та її територіальних органів, аналітичні матеріали вітчизняних і міжнародних економічних організацій, монографії та публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, Інтернет-ресурси, результати власних досліджень авторки.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота Шаталової Людмили Семенівни є завершеним науковим дослідженням, яке виконано в ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» і вирішує важливу науково-практичну проблему – обґрунтування теоретико-методологічних засад оцінювання трансформаційних змін трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу і практичних рекомендацій організаційно-економічного забезпечення його ефективного використання в період повоєнного відродження економіки України.

Основні положення й результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

- на базі системно-діяльнісного підходу та принципів рефлексії, цілеспрямованості, самоорганізації, науковості, саморозвитку та обов'язкового зворотнього зв'язку розроблено та обґрунтовано концептуальні основи організаційно-економічного забезпечення ефективного використання трудового потенціалу ТСЕС, яке включає зміну морфології дослідження процесу трансформації трудового потенціалу ТСЕС під впливом цифровізації, нові моделі та підходи до управління процесом трансформації трудового потенціалу ТСЕС та зміну методологічних основ ідентифікації та оцінювання домінантів адаптивного управління трудовим потенціалом ТСЕС з урахування цифрового вектору розвитку;

- на основі рефлексивно-діяльнісного підходу визначено систему чинників впливу на рівень трудового потенціалу ТСЕС за двома блоками «Освітнього

потенціалу регіону», в якому визначено показники рівня освіти населення в конкретній просторово-часовій локалізації, та «Інтелектуального потенціалу регіону», в якому визначено показники спроможності генерувати та застосовувати нові знання населенням регіону з урахування цифрового вектору розвитку;

- розроблено методологічне забезпечення ідентифікації та оцінювання домінантів адаптивного управління трудовим потенціалом, яке базується, по-перше, на використанні модифікованої виробничої функції Кобба-Дугласа при оцінюванні впливу цифровізації на результативність діяльності суб'єктів господарської діяльності регіону, а по-друге, на визначенні економічного ефекту та ефективності від впливу домінант рефлексивно-активного середовища на результативність на мікро- та мезорівнях;

- обґрунтовано концептуальні засади формування компетентнісного потенціалу живої праці, що полягають у виділенні та узгодженні структуроутворюючих елементів категорій «потенціал» (ресурси, активи, можливості), «компетентність» (когнітивна, діяльнісно-процесуальна, особистісна, мотиваційна складові), «трудоий потенціал» (професійно-кваліфікаційний, психофізіологічний, творчий, ціннісно-мотиваційний потенціали) та дають змогу сформулювати політику управління трудовими ресурсами, що відповідає викликам цифрового вектору розвитку;

- запропоновано методологічний підхід до побудови структурної моделі оцінки рівня мотивації працівника ТСЕС до ефективного використання його компетентнісного потенціалу, що включає ідентифікацію об'єкта мотивації до ефективного використання компетентнісного потенціалу, класифікацію факторів, що впливають на мотивацію працівника до ефективного використання його компетентнісного потенціалу, визначення інтегрального індексу оцінки рівня мотивації в умовах цифровізації;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат теорії праці, а саме:

- на основі генезису змістовного наповнення поняття «компетентність» запропоновано визначення поняття «компетентнісний потенціал живої праці» як, з одного боку, рівня освіти, знань, досвіду, навичок, компетенцій, компетентностей, а, з іншого боку, – якостей, що виходять за рамки спеціальної професійної підготовки, а саме – здатності до відповідальності та прийняття самостійних рішень, креативного підходу до будь-якої справи, вміння доводити розпочаті справи до кінця, постійно вчитися, абстрактного та системного мислення, комунікабельності;

- поняття «трудоий потенціал ТСЕС» запропоновано розглядати в широкому розумінні, як сукупну спроможність робочої сили до трудової діяльності в конкретній просторово-часовій локалізації, що забезпечує ефективне використання продуктивних сил і досягнення стратегічних цілей на засадах рефлексивно-діяльнісного підходу, і вузькому – як багатокomпонентне поняття, яке відображає властивості робочої сили щодо участі у соціально-трудоих відносинах в контексті викликів цифрової трансформації і загроз воєнного та повоєнного часу на засадах рефлексивно-діяльнісного підходу;

- упорядкування структуроутворюючих елементів категорії «компетентнісний потенціал» – понять: «знання», «навички», «компетенція»,

«компетентність», а саме зазначено, що знання є передумовою для формування компетенцій і компетентностей; навички за змістом вужчі, ніж компетенції; компетентність є більш ємним поняттям, ніж поняття «компетенція» та стосується особи;

- поняття «креативний трудовий потенціал робочої сили ТСЕС в умовах цифровізації», яке, на відміну від існуючих визначень, враховує нові можливості робочої сили на ринку праці, що відповідають вимогам цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій і базується на компетентнісному підході;

- теоретико-методичні засади розробки стратегії розвитку компетентнісного потенціалу робочої сили, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на узагальненні сучасних інструментів розвитку компетентнісного потенціалу персоналу із застосуванням цифрових технологій і представляють собою послідовність із шести етапів, які відображають логічну взаємообумовленість та послідовність дій від моменту визначення високорівневої частини стратегії до оцінки результатів реалізації запланованих заходів;

- класифікація домінантів трансформації трудового потенціалу, яка на відміну від існуючих, базується на двох ознаках: «загальні зміни в економічному середовищі», які пов'язані з переходом від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки, дематеріалізацією капіталу, формуванням гіг економіки та цифрових платформ, та ознакою «специфічні домінанти для ринку праці», які пов'язані зі створенням умов для росту органічної структури капіталу, зміною прав приватної власності на засоби виробництва, формуванням цифрового капіталу, різноспрямованістю процесів, що формують попит і пропозицію на ринку праці в умовах цифровізації;

дістали подальшого розвитку:

- класифікація факторів трансформації трудового потенціалу ТСЕС за двома ознаками: «викликів» і «загроз». Перші запропоновано розглядати як нові можливості, що вимагають адаптаційних мір реагування, в розрізі техніко-організаційної, етичної, демографічної та соціально-економічної сфер. Другі – як явища непереборного характеру, що мають негативні наслідки, в розрізі безпекової та екологічної сфер;

- методичні підходи до виявлення змін трудового потенціалу робочої сили під впливом цифрового вектору розвитку ТСЕС в реальному секторі економіки України на основі дослідження:

- структурних зрушень у кількості найманих працівників на підприємствах і зайнятих у ФОП регіонів України за п'ятьма групами (дуже низький, низький, середній, високий і дуже високий рівень) у межах довоєнного (2010-2021рр.) та воєнного (2022- 2023рр.) періодів;

- трансформації елементів сфери праці, соціальних наслідків впливу цифрових технологій;

- рушійних сил трудового потенціалу регіонів України в епоху цифровізації за двома групами факторів праці: екстенсивних і інтенсивних.

Це дало змогу в подальшому оцінити стан трудового потенціалу робочої сили в контексті загроз сьогодення;

- елементи інституціонального середовища, що формують умови реалізації трудового потенціалу за чотирма складовими: інституційною; нормативно-

правовою, інформаційно-аналітичною та освітньо-професійною відповідно до вимог Індустрії 4.0;

- організаційні форми реалізації трудового потенціалу робочої сили на засадах рефлексивно-діяльнісного підходу як відповіді на виклики та загрози сьогодення за двома формами нестандартної зайнятості: робота на основі інформаційно-комунікаційних технологій та платформна робота, які не вимагаючи значних фінансових вкладень, сприяють економії транзакційних витрат і витрат часу, змінюючи систему розподілу праці;

- система заходів адаптивного управління трудовим потенціалом в умовах повоєнного відродження за трьома рівнями (мікро-, мезо- та макро-) і диференціального підходу до управління суб'єктами господарської діяльності в залежності від ступеню впливу воєнних дій.

4. Наукове та практичне значення результатів дисертації

Наукове значення результатів дослідження полягає у розробці теоретико-методологічних засад трансформації трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу, а саме в: удосконаленні теоретичних засад визначення категорії «трудоий потенціал», удосконаленні концептуальних основ організаційно-економічного забезпечення ефективного використання трудового потенціалу ТСЕС в контексті цифрових трансформацій; розробці методологічного забезпечення ідентифікації та оцінювання домінантів адаптивного управління трудовим потенціалом; обґрунтуванні концептуальних засад формування компетентнісного потенціалу живої праці; розробці методологічного підходу до побудови структурної моделі оцінки мотивації працівника підприємства ТСЕС до ефективного використання його компетентнісного потенціалу; удосконаленні теоретико-методичних засад розробки стратегій розвитку компетентнісного потенціалу суб'єктів господарювання ТСЕС.

Практичне значення результатів дослідження полягає у: визначенні системи чинників впливу цифровізації на рівень трудового потенціалу ТСЕС; визначенні класифікаційних ознак домінантів трансформації трудового потенціалу; виявленні та обґрунтуванні прояву структурних зрушень у сфері праці через трансформацію її елементів, масштаби та глибину впливу цифрових технологій на соціальні наслідки; аналізі інституціонального забезпечення реалізації трудового потенціалу; визначенні стратегічних напрямків розвитку компетентнісного потенціалу персоналу підприємств.

Практична цінність одержаних результатів підтверджується їх впровадженням у практику управління на регіональному та місцевому рівнях. Зокрема, результати дисертаційної роботи використано в практичній діяльності:

Департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Мінекономіки України (враховано пропозиції здобувачки щодо розвитку інструментарію повоєнного економічного зростання України в умовах повоєнного економічного зростання України в умовах цифровізації шляхом застосування виробничої функції Кобба-Дугласа в модифікованому вигляді при виваженій політиці інвестування певних галузей або видів економічної діяльності

та ефективного використання ресурсів підприємств) (Довідка № 147 від 07.05.2024р.);

Державного центру зайнятості Мінекономіки України (враховано пропозиції здобувачки щодо обґрунтування інструменту оцінки рівня мотивації персоналу переробної промисловості до ефективної господарської діяльності) (Довідка № 228 від 11.07.2024р.);

Департаменту економічної політики та стратегічного планування розвитку Одеської обласної державної адміністрації (враховано пропозиції здобувачки щодо) (вхід. лист № 421 від 25.12.2024р.);

Департаменту економіки Одеської обласної державної адміністрації (враховано пропозиції здобувачки щодо методичного підходу до оцінки стану трудового потенціалу регіонів України на основі інтегрального методу оцінювання) (Довідка № 4184/02/03.2-14/2-25/15429 від 29.10.2025р.);

Українського союзу промисловців і підприємців (враховано пропозиції здобувачки щодо нарощення компетентнісного потенціалу живої праці в умовах цифровізації) (Довідка № 310 від 17.10.2023р.); (враховано пропозиції здобувачки щодо вирішення проблеми дефіциту робочої сили завдяки покращенню її якісних характеристик) (Довідка № 311 від 17.10.2023р.); (враховано пропозиції здобувачки щодо методики оцінки впливу нових можливостей цифрових технологій на результативність діяльності суб'єктів підприємництва, галузей, видів економічної діяльності) (Довідка № 204 від 25.06.2024р.); (враховано пропозиції здобувачки щодо оцінки ступеня залученості персоналу переробної промисловості до господарської діяльності) (Довідка № 205 від 25.06.2024р.); (враховано пропозиції здобувачки щодо оцінки рівня трудового потенціалу регіонів України з точки зору спроможності застосування сучасних цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій) (Довідка № 316 від 18.11.2025р.);

Об'єднання організацій роботодавців Одеської області (враховано пропозиції здобувачки щодо теоретико-методичних засад розробки стратегій розвитку компетентнісного потенціалу персоналу промислового підприємства) (Довідка № 361 від 20.11.2024р.);

АТ «МОТОР СІЧ» (враховано пропозиції здобувачки щодо методики оцінки рівня мотивації працівника підприємства переробної промисловості до ефективного використання його компетентнісного потенціалу) (Довідка № 217 від 27.06.2024р.); (враховано пропозиції здобувачки щодо методичного інструментарію планування та прогнозування розвитку підприємства з урахуванням цифровізації бізнес-процесів) (Довідка № 218 від 27.06.2024р.).

Особистий внесок здобувачки. Теоретичні положення дисертації, висновки, рекомендації та пропозиції, які виносяться на захист, є результатом самостійного наукового дослідження здобувачки. З наукових праць, що опубліковані у співавторстві, використані лише ті результати дослідження, які одержані особисто здобувачкою.

5. Апробація результатів дослідження

Основні положення і результати виконаного дисертаційного дослідження доповідались на міжнародних науково-практичних конференціях: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (23-24 вересня 2022 р., м. Одеса), VI Міжнародна науково-практична конференція (2-3 березня 2023 р., м. Вінниця), International Scientific Conference «Transformation processes of the economic system in the context of modern challenges» (February 2–3, 2024, Klaipeda, Lithuania), International Scientific Conference «Formation of a new economic area: methodology, theory, practices» (September 20-21, 2024, Klaipeda, Lithuania), III Міжнародна наукова конференція «Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання» (20 вересня 2024 р., м. Одеса), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні технології менеджменту» (18-20 жовтня 2024 р., м. Пшеворськ, Польща), International Scientific Conference «Economic Transformation in the Context of Global Challenges: Current Issues» (7-8 лютого 2025 р., м. Клайпеда, Литва).

6. Повнота викладення положень дисертації в опублікованих наукових працях і в авторефераті

Основні наукові положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 47 наукових працях загальним обсягом 36,3 др. арк. (з яких особисто автору належать 26,91 друк. арк.), зокрема: 6 статей у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus, Web of Science; 16 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 1 стаття в іноземному журналі; розділи у 6 колективних монографіях; 5 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір; 13 публікацій у матеріалах конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертаційного дослідження:

Статті у виданнях Scopus та Web of Science:

1. Kostenko R., Zakharchenko N., Topalova I., Zakharchenko O., Shatalova L. Diagnostics of Formedness of System of Values of Future Economists in Professional Preparation Process. *European Research Studies Journal*. 2017. Volume XX. Issue 4A. P. 675-683. DOI: [10.35808/ersj/863](https://doi.org/10.35808/ersj/863) (Scopus). (0,64 друк. арк., особистий внесок – автором проведено контент-аналіз наукової літератури щодо визначення понять «Цінність», «Ціннісні орієнтації», 0,2 друк. арк.).

2. Umanets T., Grynevych L., Topalova I., Darienko O., Shatalova L. Economical Self-Sufficiency of a Territorial Community as a System Characteristic of its Self-Development. *Academy of Strategic Management Journal*. 2018. Volume 17. Issue 5. (Scopus). (0,52 друк. арк., особистий внесок – автором сформовано інформаційну базу для розрахунку часткового інтегрального індексу людських ресурсів при розрахунку узагальненого інтегрального індексу економічної самодостатності територіальної громади, 0,15 друк. арк.).

3. Shatalova L. Conceptual bases of formation of competence potential of living labour under the influence of cyber-physical systems. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Volume 9 № 4. P. 243-252. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-243-252> (Web of science). (0,96 друк. арк.).

4. Furman D., Shatalova L., Usatenko O., Bataiev S., Chychun V. Current trends in labor potential management: the role and impact of technologies and changes in the working business environment. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2024. 14. Issue 1. P. 28-33. [DOI:10.33543/1401392833](https://doi.org/10.33543/1401392833) (Web of Science). (0,95 друк. арк., особистий внесок – автором визначено особливості управління трудовим потенціалом із використанням сучасних технологій, 0,3 друк. арк.).

5. Shatalova L. Methodology of constructing a structural model for estimating the motivation to work of an employee of a processing industry. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Volume 10 № 4. P. 372-383. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-4-372-383> (Web of science). (0,94 друк. арк.)

6. Burkynskiy B., Umanets T., Laiko O., Shatalova L. Resource provision for the economic self-sufficiency of territorial communities: theoretical and methodological aspects. *Science and Innovation*. 2025. Volume 21 № 2. P. 40–53. <https://doi.org/10.15407/scine21.02.040> (Scopus). (1,2 друк. арк., особистий внесок – автором обґрунтовано теоретико-методичне забезпечення розрахунку інтегрального індексу розвитку соціальної сфери та людських ресурсів в контексті визначення рівня ресурсного забезпечення економічної самодостатності територіальної громади, 0,3 друк. арк.).

Монографії та розділи у монографіях:

7. Формування системи технологічного підприємництва в Україні: теоретико-методичні засади : монографія / [Бутенко А.І. та ін.] ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2018. 128 с. (2 друк. арк.).

8. Домінанти сталого розвитку регіонів України : монографія / [Буркинський Б. В. та ін.] ; за наук. ред. Буркинського Б. В. ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. досліджень. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2020. 620 с. (1 друк. арк.).

9. Трансформація теоретичних засад розвитку ринку інноваційних технологій : монографія [Шлафман Н.Л. та ін.]; за наук. ред. Шлафман Н.Л.; НАН України, ДУ «Ін-т ринку і екон.-екол. досліджень НАН України». Одеса : ДУ ІПРЕЕД НАНУ, 2021. 426 с. (2,1 друк. арк.).

10. Шаталова Л.С. Адаптація управління бізнес-процесами в умовах цифровізації економіки: теоретичний аспект / [Уманець Т.В. та ін.] ; за заг. ред. Уманець Т.В. ; НАН України, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України». Одеса : ДУ ІПРЕЕД НАНУ, 2022. 380 с. (2,8 друк. арк.).

11. Шаталова Л.С. Домінанти та імперативи адаптації управління бізнес-процесами в умовах цифрової трансформації : монографія [Уманець Т.В. та ін.] ; за заг. ред. Т.В. Уманець ; НАН України, ДУ «Ін-т ринку і екон.-екол. дослідж. НАН України». Одеса : ДУ «ІПРЕЕД НАНУ», 2024. 410 с. (1,8 друк. арк.).

12. Шаталова Л.С. Сталій розвиток і цифрові інновації : колективна монографія / За заг. ред. академіка НАН України Б.В. Буркинського, О. А.

Назаренка, О.І. Лайка, С.К. Хаджирадевої; Одеса: ДУ ІРЕЕД НАНУ, 2024. 543 с. (0,34 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

13. Umanets T.V., Danylina S.O., Shatalova L. Adaptation of the labor market to the requirements of digitalization of the economy: the global dimension. *Економічні інновації*. 2022. Vol. 24, Issue 2 (83). С. 185-194. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.2\(83\).185-194](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.2(83).185-194) (Особистий внесок – автором охарактеризовано поняття «Креативний клас» та його структурні елементи, 0,33 друк. арк.).

14. Уманець Т.В., Шаталова Л.С. Трансформація живої праці під впливом цифровізації економіки. *Бізнес Інформ*. 2022. №10. С. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-10-41-52> (Особистий внесок – автором сформульовано ознаки трансформації живої праці двох рівнів – загального для економічного середовища та специфічних для ринку праці, 0,8 друк. арк.).

15. Shatalova L. Directions of the influence of digital technologies on the labor sphere: global and national dimensions. *Economic innovations*. 2022. Volume 24 № 4(85). P. 173-181. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.4\(85\).173-181](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.4(85).173-181) (0,9 друк. арк.).

16. Шаталова Л.С. Компетентнісний потенціал робочої сили під впливом цифровізації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 6. Том 1. С. 39-43. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-6](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-6) (0,6 друк. арк.).

17. Шаталова Л.С. Генезис теоретичних аспектів визначення категорії «трудовий потенціал». *Причорноморські економічні студії*. 2023. №79. С. 166-173. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-25> (0,9 друк. арк.).

18. Шаталова Л.С. Передумови адаптивного управління бізнес-процесами в умовах цифровізації: національний вимір. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. №2 (316). С. 252-258. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-41> (0,9 друк. арк.).

19. Shatalova L. Conceptual foundations of the development of digital competence of the workforce of Ukraine. *Economic innovations*. 2023. Volume 24 № 2(87). P. 86-92. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.2\(87\).86-92](https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.2(87).86-92) (0,5 друк. арк.).

20. Шаталова Л.С. Основи формування галузевих рамок кваліфікацій. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. № 4 (93). С. 82-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-4-12> (0,6 друк. арк.).

21. Шаталова Л.С. Вплив цифрової трансформації на ринок праці в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2023. № 12(80). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9490> (0,8 друк. арк.).

22. Шаталова Л.С. Сучасний погляд на розвиток теорій мотивації праці. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-164> (0,6 друк. арк.).

23. Шаталова Л.С. Теоретичні аспекти концепції сукупної винагороди. *Український економічний часопис*. 2024. № 6. С. 178-181. DOI: [10.32782/2786-8273/2024-6-29](https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-29) (0,47 друк. арк.).

24. Шаталова Л.С. Вплив структурних трансформацій економіки на ринок праці та зайнятість. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 11. С. 39-44. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2024-11-6> (0,65 друк. арк.).

25. Шаталова Л.С. Розвиток персоналу підприємств на основі формального навчання. *Via economica*. 2024. № 6. С. 97-102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-14> (0,5 друк. арк.).

26. Шаталова Л.С. Strategies for the development of the competence potential of the personnel of an industrial enterprise in the context of digitalization: theoretical and methodological aspect. *Економічні інновації*. 2024. Том 26 № 4 (93). С. 196-211. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4\(93\).196-211](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.4(93).196-211) (1,6 друк. арк.).

27. Уманець Т.В., Шаталова Л.С. Рушійні сили фактору праці в контексті забезпечення економічного розвитку регіону. *Економіка і регіон*. 2025. №3 (98). С. 70-80. DOI: [10.26906/EiR.2025.3\(98\).3901](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).3901) (Особистий внесок – автором визначено рушійні сили фактору праці, що впливають на регіональний економічний розвиток (0,3 рук. арк.).

28. Уманець Т.В., Шаталова Л.С. Трудовий потенціал регіонів України: інтегральна оцінка в епоху цифровізації. *Регіональна економіка*. 2025. №3. С. 102-112 (Особистий внесок – автором визначено стан трудового потенціалу регіонів України в 2021 р. на основі методу інтегральної оцінки, 0,4 друк. арк.).

Інші публікації:

29. Шаталова Л.С., Уманець Т.В. Формування нових форм нестандартної зайнятості населення в умовах цифровізації. *Concepts for the Development of Society's Scientific Potential : the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference, 19-20 November Prague, 2022*. Р. 32-46. (Особистий внесок – автором охарактеризовано нові форми нестандартної зайнятості, що набули поширення в країнах Європейського Союзу та в Україні, 0,4 друк. арк.).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

30. Шаталова Л.С. Вплив цифрової трансформації на ринок праці. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 25 лютого 2022 р.). Вінниця: ВНТУ, 2022. С. 845-847. (0,3 друк. арк.).

31. Шаталова Л.С. Сучасні виклики та реалії ринку праці України. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку*. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Київ, 10 червня 2022 року). Том 1. Київ : КНУТД, 2022. С. 64-67. (0,2 друк. арк.).

32. Шаталова Л.С. Виклики цифрових технологій для сфери праці. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23-24 вересня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 556-558. (0,3 друк. арк.).

33. Шаталова Л.С. Вплив Індустрії 4.0 на трудовий потенціал живої праці. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 2-3 березня 2023 р.). Вінниця: ВНТУ, 2023. С. 339-341. (0,3 друк. арк.).

34. Шаталова Л.С. Роль цифрової компетентності робочої сили в сучасних умовах. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті:*

національна візія та виклики глобалізації. Збірник тез доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Тернопіль, 19 травня 2023 р.). Тернопіль. С. 765-769. (0,13 друк. арк.).

35. Шаталова Л.С. Людський капітал України: реалії сьогодення і перспективи. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 278-280. (0,2 друк. арк.).

36. Шаталова Л.С. Фактори впливу системи освіти на академічні компетентності робочої сили. *Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 13 жовтня 2023 р.). Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 32. С. 32-35. (0,2 друк. арк.).

37. Шаталова Л.С. Вплив сучасних технологій на мотиваційну парадигму. *International Scientific Conference «Transformation processes of the economic system in the context of modern challenges»*. Conference Proceedings (Klaipeda, Lithuania, February 2–3, 2024.). Riga, Latvia : Baltija Publishing. P. 69-71. (0,2 друк. арк.).

38. Шаталова Л.С. Сучасні підходи до управління людськими ресурсами. *Development of science in the conditions of deepening European integration processes*. The XXVIII International Scientific and Practical Conference (July 15-17, 2024, Rome, Italy). С. 44-46. (0,2 друк. арк.).

39. Шаталова Л.С. Проблеми дефіциту робочої сили в умовах повоєнного відновлення України. *Formation of a new economic area: methodology, theory, practices*. Conference Proceedings (Klaipeda, Lithuania, September 20-21, 2024.). Riga, Latvia : Baltija Publishing. С. 74-76. (0,2 друк. арк.).

40. Шаталова Л.С. Оцінка персоналу підприємства в контексті його розвитку. *Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання*. Збірник наукових праць з матеріалами ІІІ Міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 20 вересня 2024 р.). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 24-26. (0,14 друк. арк.).

41. Шаталова Л.С. Стратегії розвитку персоналу підприємств на сучасному етапі розвитку. *Сучасні технології менеджменту*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Пшеворськ, Польща, 18-20 жовтня 2024 р.). Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки. С. 285-287. (0,2 друк. арк.).

42. Шаталова Л.С. Демографічні потрясіння як наслідок воєнних дій в Україні. *Economic Transformation in the Context of Global Challenges: Current Issues* : Conference Proceedings (м. Клайпеда, Литовська Республіка, 7-8 лютого 2025 р.). Riga, Latvia : Baltija Publishing. С. 66-68. (0,2 друк. арк.).

Авторські свідоцтва:

43. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №118534, Україна, Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» Наукова доповідь «Діагностика ресурсного забезпечення економічної самодостатності регіону як домінанти повоєнного відродження та модернізації підприємництва» / Т. В. Уманець, Л. С. Шаталова. Дата реєстрації 27.04.2023 р.

44. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №118540, Україна, Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» Наукова доповідь «Методичний підхід до оцінки ресурсного забезпечення економічної самодостатності територіальної громади» / Т. В. Уманець, Б. В. Буркинський, О. І. Лайко, Л. С. Шаталова. Дата реєстрації 27.04.2023 р.

45. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 124703, Україна, Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» Наукова доповідь «Компетентнісний потенціал живої праці як домінанта адаптації управління бізнес-процесами під впливом кіберфізичних систем» / Л. С. Шаталова. Дата реєстрації 13.03.2024 р.

46. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 128511, Україна, Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» Наукова доповідь «Методологічні основи оцінки залежності рефлексивно-активного середовища взаємодії та координації бізнес-процесів від їх компетентнісного потенціалу управління» / Т. В. Уманець, Л. С. Шаталова. Дата реєстрації 25.07.2024р.

47. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 131197 Україна, Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» Науково-аналітична доповідь «Структурна модель оцінки рівня мотивації працівника підприємства переробної промисловості до ефективного використання його компетентнісного потенціалу в умовах цифровізації» / Л. С. Шаталова. Дата реєстрації 11.11.2024 р.

7. Структура та обсяг дисертації

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 372 сторінки. Обсяг основного тексту – 342 сторінки. Робота містить 56 таблиць, 70 рисунків, 39 формул, список джерел, 245 найменувань, а також 7 додатків.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи належним чином обґрунтовані, оприлюднені у фахових періодичних виданнях і апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Про високий рівень теоретичної обґрунтованості й достовірності отриманих результатів свідчить логічно сформована методологічна база дослідження та повнота опрацьованого здобувачкою інформаційного матеріалу.

Рівень використання матеріалів і висновків дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Матеріали та висновки кандидатської дисертації у докторській дисертаційній роботі Шаталової Л.С. не використовувались.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою

антиплагіатної системи StrikePlagiarism. За результатами перевірки, виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело, елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та встановлено, що дисертаційна робота Шаталової Л.С. на тему «Трансформація трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу» відповідає принципам академічної доброчесності.

Оцінка мови та стилю дисертації. Зміст дисертації відповідає визначеним завданням дослідження, розкриває тему роботи і свідчить про її цілісність і завершеність. Дисертація написана науковою українською мовою, у ній простежується авторський стиль, матеріал викладено грамотно з використанням наукової фахової термінології.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності, за якою вона представлена до захисту.

Дисертація за предметом дослідження та за змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, в саме напрямом: фундаментальні теоретичні та науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку продуктивних сил країни та регіонів; регіональний менеджмент, організаційно-економічні механізми регулювання управлінської діяльності.

Відповідність докторської дисертації профілю докторської ради. Дисертаційна робота Шаталової Л.С. на тему «Трансформація трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу» відповідає профілю докторської ради Д 41.177.02 за спеціальністю 08.00.05 - «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка».

8. З урахуванням зазначеного ухвалили:

Вважати, що дисертаційна робота Шаталової Людмили Семенівни «Трансформація трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, є завершеною науковою роботою, що характеризується цілісністю змісту та виконана здобувачкою самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності. У дисертаційній роботі отримано нові науково обґрунтовані та достовірні результати і висновки, які є актуальними, містять новизну, мають теоретичне й практичне значення на різних рівнях, опубліковані у наукових фахових вітчизняних та міжнародних рецензованих виданнях та дали змогу авторові в сукупності забезпечити розв'язання наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних положень щодо трансформації трудового потенціалу ТСЕС і розробки науково-практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення його ефективного використання в умовах воєнного та повоєнного часу.

Тема, зміст та наукові результати дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Всі наукові положення дисертації опубліковані у наукових періодичних виданнях з переліку фахових видань України та у наукових періодичних виданнях інших держав за напрямом розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

За висновком рецензентів роботу слід вважати такою, що відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Рекомендувати:

Дисертаційну роботу Шаталової Людмили Семенівни на тему «Трансформація трудового потенціалу територіальних соціо-економічних систем в контексті цифрового поступу» до подання до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 41.177.02 ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Рецензенти:

д.е.н., професор, заступник директора
з наукової роботи ДУ «Інститут ринку і
економіко-екологічних досліджень
НАН України»

Олександр ЛАЙКО

д.е.н., професор
відділу розвитку регіональних
економічних систем

Валерій ГОРЯЧУК

д.е.н., професор, завідувачка відділу
економіко-екологічного розвитку
приморських регіонів

Ольга ЄРМАКОВА